

WSTĘP

Potrzeba rozwoju i podnoszenia konkurencyjności gospodarki jest dziś niełatwym wyzwaniem, które wymusza myślenie w sposób globalny, ale także gruntowną modyfikację strategii biznesowych oraz polityki gospodarczej. Jednym z nowych sposobów budowania konkurencyjności przedsiębiorstw okazały się klastry. Klastry to pojęcie, które w ciągu ostatnich lat stało się ogromnie popularne – obecnie stosowane jest nie tylko w dyskursie naukowym, ale także języku publicystyki czy gospodarki.

Klastry są obecnie najbardziej efektywnym sposobem poszukiwania efektów synergii wynikających ze współpracy poszczególnych podmiotów wchodzących w skład tzw. potrójnej helisy¹, do której należą przedsiębiorcy, ośrodki naukowe i władze publiczne. W Polsce z roku na rok realizowanych jest coraz więcej inicjatyw oraz przedsięwzięć odwołujących się do idei klastra. Co więcej, dowiedziono już, iż rozwój klastrów przyczynia się do szybszego i bardziej intensywnego wzrostu gospodarczego, podniesienia produktywności, zwiększonych zysków i eksportu, a także do tworzenia nowych miejsc pracy. Wiąże się to m.in. z dynamicznym wzrostem liczby przedsiębiorstw, dzięki czemu z kolei wzrasta konkurencyjność regionu. Klastry stały się więc realnymi motorami wzrostu gospodarczego. Między innymi dlatego w ostatnich latach klasteringiem zajmują się władze publiczne różnego szczebla – przede wszystkim w kontekście kształtowania polityk publicznych oraz kreowania strategii rozwoju. Znalazło to także odzwierciedlenie w formułowanej na forum OECD koncepcji polityki rozwoju opartej o klastry². Klastering jest też jednym z ważnych elementów polityki gospodarczej Unii Europejskiej, wpisując się w priorytety Strategii „Europa 2020”, a także polskich dokumentów o charakterze strategicznym, takich jak np. „Polska 2030”.

Doświadczenia zagraniczne pokazują, iż polityka klastrowa może mieć różne cele oraz może korzystać z różnych narzędzi oraz rozwiązań. Dlatego istotne było zbadanie dwóch zasadniczych funkcjonujących rodzajów polityki klastrowej. Dzięki przeprowadzonym badaniom możliwe było sformułowanie wniosków, dotyczących adekwatności tych dwóch podejść w polskich realiach. Definiowanie przyszłej polityki innowacyjnej (i klastrowej) wymaga pogłębionej diagnozy obecnego stanu klastrów oraz inicjatyw

¹ Z ang. *triple helix*.

² Z ang. *cluster-based policy*.

klastrowych. Tymczasem większość pojawiających się obecnie publikacji dotyczących klastrów nie ma charakteru naukowego, ale są to swego rodzaju poradniki dla osób zaangażowanych w tworzenie bądź funkcjonowanie klastrów lub też mają formę materiałów informacyjnych.

Badania dotyczące funkcjonowania klastrów w kontekście polityki regionalnej czy zrównoważonego rozwoju (polityka horyzontalna) mają ogromny potencjał. Na polskim rynku wydawniczym nie ma zbyt wielu opracowań, które pokazują rozwój klastrów w kontekście dostępnych funduszy (w szczególności unijnych).

Badania mają interdyscyplinarny charakter, co wynika przede wszystkim z faktu, iż działania na rzecz rozwoju klastrów cechuje horyzontalny charakter i stanowią one element składowy kilku dziedzin polityki gospodarczej, w tym m.in.: innowacyjnej, naukowo-technicznej, regionalnej. Przeprowadzone badania miały na celu próbę odpowiedzi m.in. na następujące pytania:

- jaki profil polityki klastrowej jest potrzebny? Czy polityka klastrowa powinna mieć charakter skupiony czy rozproszony? Na jakim poziomie (krajowym, regionalnym czy lokalnym) należy wspierać klastry?
- jakie formy wsparcia klastrów są najbardziej efektywne? Czy państwo powinno wspierać rozwój klastrów?
- czy polityka klastrowa jest alternatywą dla wykorzystywanych obecnie schematów strategicznego planowania rozwoju (regionalnych strategii rozwoju/innowacji, projektów foresightowych, strategii branżowych itp.)?
- jakie czynniki warunkują powstawanie i rozwój klastrów? Co decyduje o ich konkurencyjności? Jaki wpływ na rozwój klastrów ma ich internacjonalizacja?
- jaki jest stan rozwoju klasteringu w Polsce? na tle innych krajów UE? Jak wyglądają prognozy na przyszłość?

Wykorzystanie w pracy literatury polsko- i obcojęzycznej (w tym głównie anglojęzycznej), a także tekstów źródłowych miało kluczowe znaczenie przy tworzeniu rozdziałów o charakterze teoretycznym. Rozdział I ma charakter wprowadzenia, w którym dokonana została próba uporządkowania metodologicznego, związanego z różnorodnością definicyjną pojęcia, jakim jest klastering, a także dynamiką rozwoju zjawiska. Kolejny rozdział ma również charakter teoretyczny i m.in. ma na celu przedstawienie kluczowych założeń tzw. „cluster (based) policy” oraz modeli polityki wspierania klastrów. są kluczowe elementy narodowej oraz europejskiej polityki klastrowej. W rozdziale tym przedstawiono klastering jako nowe podejście do polityki rozwoju regionalnego – narzędzie wykorzystywane zarówno

przez organizacje międzynarodowe (przede wszystkim Unię Europejską, ale również Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju), ale także jako element, pojawiający się w narodowych strategiach rozwoju gospodarczego. W rozdziale drugim przedstawiona została także rola klastrów w polityce Unii Europejskiej oraz instrumenty polityki opartej na klastrach stosowane przez Komisję Europejską. Rozdział zamyka część, poświęcona polskiej polityce klastrowej, która analizowana jest w szerszym, głównie europejskim kontekście. Rozdział III pogłębia badania, związane z rolą klastrów w kontekście rozwoju regionalnego, zwłaszcza w kontekście stymulowania innowacyjności. Rozdział kolejny *Stan rozwoju klastrów w Polsce* jest swoistą diagnozą, gdzie polskie grona przedstawiono na tle klastrów europejskich. Pracę zamykają wyniki z badań przeprowadzonych wśród polskich przedsiębiorców zrzeszonych w klastrach technologicznych i nie-technologicznych.

Celem prowadzonych badań teoretycznych i empirycznych jest przedstawienie klastrów w kontekście szeroko pojętego zrównoważonego rozwoju, a także klasteringu jako nowego instrumentu polityki rozwoju regionalnego, wykorzystywanego zarówno przez władze krajowe, jak i Unię Europejską. Celem pracy było również zbadanie, w jaki sposób na rozwój polskich klastrów wpłynęła absorpcja środków unijnych od r. 2004 do chwili obecnej, a także przedstawienie polskiej polityki klastrowej i jej narzędzi na poziomie krajowym i regionalnym.

Niniejsza praca jest wynikiem badań prowadzonych w ramach jednego z zadań projektu „Edukacja dla przyszłości – program rozwoju Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej”, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjny Kapitał Ludzki.

Bardzo serdecznie dziękuję Władzom Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej za otrzymane wsparcie oraz umożliwienie prowadzenia badań i rozwijania swoich horyzontów.